

DRŽAVA – (NE)ODGOVORNI LASTNIK

Spoštovane ekscelece,

spoštovane gostje in gosti

Zaključuje se šesto leto, ko v Republiki Sloveniji skoraj ne mine dan, da ne bi govorili o gospodarski krizi. Krizi, ki je povsem razgalila naše gospodarstvo, gospodarsko-politične mreže in vso prefinjenost političnega upravljanja gospodarskega sistema. Skoraj 20 let smo bili priča relativno uspešni zgodbi, zgodbi na katero so se interesne skupine in elite sklicevale vsakokrat, ko so strokovne in utemeljene kritike našega gospodarskega sistema dosegle javnost.

Slovenija je svojo pot kapitalizma začrtala že takoj na začetku 90ih let prejšnjega stoletja, ko je bil izbran način lastninjenja družbenega premoženja. Nekatero rezultate tega lastninjenja danes že poznamo, nekateri pa bodo predstavljeni v današnjih prezentacijah in diskusiji.

Najpomembnejše dejstvo, ki je imelo in še vedno ima odločilen vpliv na potek razvoja slovenskega gospodarstva, je dejstvo, da je po končanem procesu lastninjenja precejšen del lastništva slovenskega gospodarstva ostal v rokah države in bil s tem izpostavljen tveganjem, s katerimi se podjetja v povsem zasebni lasti ne soočajo.

To so tveganja, ki izvirajo iz tesne povezanosti s političnimi elitami, in tveganja, ki izhajajo iz dejstva, da si politične stranke v Sloveniji prilastijo državna podjetja in z njimi tudi dobršen del javnega premoženja.

Čeprav smo v Sloveniji vse obdobje tranzicije, pa tudi po vstopu v Evropsko unijo, slutili, da je državno upravljanje gospodarstva povezano s tveganji, ki smo jih poimenovali šele v zadnjem obdobju in jim danes pravimo korupcija, nasprotje interesov, nezdružljivost funkcij, omejitve poslovanja in nedovoljeni vplivi, je bilo dejanskih dokazov o njihovem obstoju razmeroma malo ali skoraj nič. O etiki poslovanja in odgovornem upravljanju se v politiki in javnosti ni razpravljalo, institucije, ki bi nezakonitosti morale preganjati, pa niso pravilno delovale, niso imele zadostnih pooblastil ali pa jih sploh ni bilo.

Komisija za preprečevanje korupcije je v zadnjih letih naredila pomembne korake v smeri večjega zavedanja o pomenu odgovornosti, transparentnosti ter osebne in družbene integritete. Daleč, zelo daleč smo od idealnega stanja, a premiki so vendarle očitni.

Tako je Državni zbor v letu 2011 sprejel Zakon o odvzemu premoženja nezakonitega izvora, ki se je kmalu uveljavil tudi v praksi.

Nedavno so občine ustanoviteljice javnega podjetja suspendirale pogodbo direktorju, osumljenemu številnih nepravilnosti in kaznivih dejanj pri enem izmed največjih projektov v državi.

Zakon o Slovenskem državnem holdingu je v poslovanje družb pod prevladujočim vplivom države vpeljal pomembne institute, ki so usmerjeni v omejevanje nasprotja interesov, zagotavljanje proaktivne transparentnosti ter razkritje premoženja vodstev in nadzornikov že omenjenih družb.

Sistem korporativne integritete je iz teorije prešel v prakso, sprejete so bile Slovenske smernice korporativne integritete, h katerim so pristopila in pristopajo nekatera največja podjetja v državi.

To niso zanemarljivi koraki, saj je komisija v svojem preteklem delovanju v preiskovalnih postopkih ugotovila številne nepravilnosti na omenjenih področjih, o katerih je obvestila tudi javnost. Tako je denimo opozorila na netransparentne in nepregledne postopke odločanja oziroma upravljanja s kapitalskimi naložbami, ko so v bankah, kjer ima država večinski delež ali prevladujoč vpliv, o naložbah odločali na podlagi političnih, poslovnih in osebnih povezav. Ugotovila je tudi, da so bile odločitve, ki so vodile v očitno pridobitev koristi le za določene posameznike in v očitno škodo družb pod prevladujočim vplivom države, sprejete brez identifikacije konkretnih oseb, ki so sprejele posamezne poslovne odločitve; ni treba posebej poudarjati, da je ugotavljanje odškodninske ali kazenske odgovornosti v primerih takšnih zlorab bistveno oteženo oziroma celo onemogočeno.

Komisija je večkrat ugotovila in še večkrat opozorila, da se tudi sicer odgovornost vodstvenih in drugih kadrov ter članov nadzornih organov ni dosledno uveljavljala. Nadzorniki se pogosto niso zavedali ali se niso hoteli zavedati svojih pristojnosti, niso poznali svojih nalog in niso ustrezno ukrepali, kadar so nepravilnosti celo ugotovili. Pogosto se je zgodilo, da so nepravilnosti – namesto da bi ukrepali sami – najprej javili komisiji in drugim organom nadzora. Danes tudi na tem področju ugotavljamo, da se je kolesje nadzornih mehanizmov le zagnalo, na rezultate še čakamo, lastnik pa je tisti, ki bo moral vestno skrbeti in zagotavljati nemoten potek njihovega delovanja.

Še vedno pa Slovenija stopica za najrazvitejšimi v smislu iskanja najboljših vodilnih in nadzornih kadrov. Nestrokovni ali celo formalno neobstoječi postopki za izbor vodilnih kadrov v organih upravljanja in nadzora dopuščajo sodelovanje posameznikom, ki ne izkazujejo niti potrebne strokovnosti niti nujne stopnje osebne integritete. Ustrezna suverenost in politična neodvisnost posameznega člana organa upravljanja in nadzora je ključnega pomena za preprečevanje nedovoljenih vplivov na vodenje družb ter vplivov posameznikov ali skupin, ki praviloma pričakujejo in zahtevajo postavljanje zasebnih interesov pred interese družbe.

Seveda postavljanje zgolj formalnih pravil ne more biti zadosti. Omejitve in normativi v zakonu ali podzakonskih aktih morajo preseči načelno raven; nujna je njihova konkretizacija in dosledno uveljavljanje v praksi.

Soočanje z navedenimi vprašanji in dilemami ni in ne more biti trivialno. Država ima v Republiki Sloveniji neposredno ali posredno v rokah še vedno velik del gospodarstva, zato je učinkovito upravljanje družb pod prevladujočim vplivom države ali lokalnih skupnosti nujno za učinkovito in uspešno gospodarstvo, ki bo v prihodnje sposobno zagotavljati nova delovna mesta in bo vsem prebivalcem te države prinašalo blaginjo.

Komisija je z Gospodarsko zbornico, Ekonomsko fakulteto in Veleposlaništvom Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske v preteklosti že uspešno sodelovala. V marcu leta 2013 je organizirala posvet z naslovom »Vpliv korupcije na slovensko gospodarstvo«. Posvet in raziskave so bile v strokovni javnosti in javnosti dobro sprejete in lahko bi rekli, da so bile tudi predstavljene ugotovitve eden izmed dejavnikov, ki so kasneje spodbudili, da se je kritično mišljenje in ozaveščenost o korupciji in korupcijskih tveganjih našega gospodarstva ter pomanjkanju odgovornosti in zavedanje, da bo odmik od utečenega delovanja nujen, razširila do te mere, da je v zadnjem obdobju prišlo do nekaterih pozitivnih sprememb. Tega si želim tudi od današnjega posveta.

Veleposlaništvu Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske se zahvaljujem za podporo, ki je omogočila izvedbo raziskav, ki vam jih bosta danes predstavila dr. Domadenik in dr. Vehovar.

Veselilo pa nas bo, če bomo s takšnim sodelovanjem z veleposlaništvom in ostalimi partnerji lahko nadaljevali tudi v prihodnje.